

MARC AURELI I LA CONSCIÈNCIA MORAL

Pierre HADOT (fragments)

«Emperador» i «filòsof» implica una contradicció en els termes? Hom podria creure tal cosa llegint els judicis de determinats historiadors moderns per als quals Marc Aureli, emperador feble i mediocre, hauria trobat en la filosofia una diversió davant els problemes polítics que tenia dificultats a afrontar. Però, de fet, des de feia molt de temps, l'ideal polític romà buscava realitzar la unió de la potència i de la saviesa. Com ha escrit J. Gagé: «el Príncep té vocació filosòfica des dels inicis de l'Imperi (...) Un camí lògic portarà, doncs, els emperadors al paper plenament filosòfic d'un Marc Aureli». Però cal entendre correctament la paraula «filosofia». Per als homes d'aquesta època no consisteix en especulacions abstractes, capaces de fer «somniar» o de procurar cap evasió, sinó en una disciplina de vida que implica tota l'existència. Un emperador-filòsof és simplement un emperador que procura actuar raonablement. Tal fou Marc Aureli.

L'error de molts historiadors ha estat considerar els PENSAMENTS com un diari íntim en el sentit modern de la paraula, com una «confessió» en què dia a dia l'emperador hauria expressat les seves impressions sobre la vida. Sens dubte els PENSAMENTS donen bé prou la sensació d'haver estat escrits dia a dia, però en la redacció es pot reconèixer la pràctica de diversos exercicis espirituals, codificats pels estoics, que recomanaven explícitament realitzar-los cada dia i per escrit (Epictet: «Converses», I, II - III, XXIV, 103).

Els PENSAMENTS són un document preciós sobre la vida filosòfica de Marc Aureli. Seguint les recomanacions dels estoics s'esforça a en primer lloc a recordar l'objectiu fonamental de la vida: l'acord amb la naturalesa, és a dir amb la raó, sota tres formes: la raó interior al cosmos, la raó interior a la naturalesa humana i la raó interior a l'individu humà.

(...)

Marc Aureli és valorat unànimement pels historiadors antics: «fou superior a tots els emperadors per la puresa de la seva vida», es llegeix, per exemple, a la *Historia Augusta*. Però ha resultat ser un signe de contradicció per als historiadors moderns. Per a uns la seva obra administrativa i legislativa reflecteix perfectament la seva filosofia i procura especialment protegir els nens, les dones i els esclaus. Per als altres, per contra, tan sols va ser un emperador mediocre, afeblit per la seva mala salut i la seva filosofia no va ser per a ell altra cosa que un refugi davant la trista realitat.

Pel que fa a aquest debat convé observar, abans de tot, que molts dels diagnòstics del «cas Marc Aureli» es recolzen en un contrasentit total respecte al gènere literari dels PENSAMENTS. S'ha volgut reconèixer en algunes declaracions pessimistes de l'obra el símptoma d'una feblesa psíquica, quan en realitat no es tracta sinó d'uns exercicis espirituals, d'alguna manera estereotipats, repetits per molts autors estoics, però que Marc Aureli va saber practicar donant-los un relleu particular. De la mateixa manera es podria parlar d'optimisme quan es veu Marc Aureli exhortar-se (X, I, 1) a la vegada a viure en una contínua «disposició d'amor i de tendresa» i a reconèixer una admirable bellesa en tots els aspectes de la natura (III, 2)

Es retreuen sovint a Marc Aureli manques de clarividència que tingueren conseqüències desafortunades: va permetre la persecució dels cristians, va ser cec

a la misèria econòmica de la població rural. Però sobre aquestes qüestions no tenia, per jutjar correctament, la perspectiva que tenim avui. Sempre resulta difícil distanciar-se d'un univers de pensament que ens envolta. Una cosa en qualsevol cas és indiscutible i és suficient per fer de Marc Aureli una de les grans personalitats de la història: al llarg de tot el seu regnat va donar proves d'un extraordinari sentiment del deure i d'una remarcable puresa de consciència. Tots els juristes i els historiadors de l'Antiguitat estan d'acord a lloar la cura extraordinària que va aplicar en la pràctica judicial (T.Honoré). Aquesta constància en la fidelitat a les exigències morals suposa una força d'ànim poc comuna. Sens dubte es pot admirar-la en Marc Aureli. És el fruit de la gran tradició estoica que no reconeix cap altre valor que el de la puresa de la intenció moral, l'única cosa que està al nostre abast.